

Alfa NT2: een kleine geschiedenis

Naar aanleiding van dit jubileumnummer presenteert Jeanne Kurvers een collage van illustraties uit de afgelopen 25-30 jaar alfabetiseringsonderwijs NT2 aan volwassenen. Daaraan is mooi te zien dat twee kerndimensies van alfabetisering van volwassenen (de code leren en functioneel Nederlands leren) beurtelings om aandacht vroegen. En het is een mooie illustratie van voortschrijdend inzicht.

JEANNE KURVERS/UNIVERSITEIT VAN TILBURG

In *Die Mutter* van Bertolt Brecht komt het volgende fragment voor:

Pelagea Wlassowa leert lezen

Leraar Iwanowitsj (voor een bord): Jullie willen dus leren lezen. Ik begrijp weliswaar niet, waar jullie dat in jullie situatie voor nodig hebben, en sommigen van jullie zijn eigenlijk ook al te oud, maar ik zal het ter ere van mevrouw Wlassowa proberen. Hebben jullie allemaal wat om te schrijven? Ik schrijf nu dan drie eenvoudige woorden op: tak, hok, vis. Ik herhaal: 'tak', 'hok', 'vis'. Schrijf op.

Sigorski: Waarom juist die woorden?

Pelagea Wlassowa: Nicolai Iwanowitsj, moet het per se 'tak', 'hok' 'vis' zijn?

Wij zijn al oud en moeten snel de woorden leren die we nodig hebben.

De leraar glimlacht: Weet je, waarmee je

leert lezen doet er helemaal niet toe.

Pelagea: Hoezo niet? Hoe schrijf je bijvoorbeeld 'arbeider'. Dat interesseert Pavel Sigorski.

Sigorski: 'Tak', komt toch nooit voor!

Pelagea: Hij is metaalarbeider.

Leraar: Maar de letters komen er in voor.

Arbeider: In het woord 'klassenstrijd' komen toch ook de letters voor.

Leraar: Maar je moet met het eenvoudigste beginnen, niet meteen met het moeilijkste. 'Tak' is eenvoudig.

Sigorski: 'Klassenstrijd' is veel eenvoudiger.

Leraar: Er is toch helemaal geen 'klassenstrijd'. Laten we dat om te beginnen vaststellen.

Sigorski (staat op): Dan kan ik van u niets leren, als er bij u geen 'klassenstrijd' bestaat.

Pelagea: Jij moet hier lezen en schrijven leren, en dat kun je hier ook. Lezen, dat is klassenstrijd!

(Bertolt Brecht, *Die Mutter*, vertaling JK)

Het citaat illustreert prachtig waar het altijd om gaat in debatten rond leren lezen en schrijven en alfabetisering van volwassenen. De klassenstrijd van toen mag dan plaatsgemaakt hebben voor heel andere competenties, het conflict tussen Sigorski, die directe gebruiksrelevantie wil en de didacticus Iwanowitsj die de schriftcode aan wil leren is typerend voor wat al tijden lang onderwerp van debat is over alfabetisering. Het model van de leraar Iwanowitsj gaat over het leren van de code: hoe krijgt een lezer toegang tot geschreven taal en welke expliciete instructie is daarvoor nodig. Het

model van de arbeider Sigorski gaat over de vraag wat nuttig en relevant is voor een volwassen beginnende lezer. Ook in het alfabetiseringsonderwijs NT2 van de afgelopen 25 jaar zijn de leraar en de arbeider goed te herkennen, zoals ik zal illustreren aan een kleine geschiedenis in plaatjes. Het is dan ook geen echte geschiedschrijving (al zou dat leuk zijn), maar een collage van plaatjes op basis van wat ik toevallig tot mijn beschikking had. Op vele plaatsen in Nederland moet nog veel meer staan. Ongetwijfeld doe ik alle makers van methodes op dit terrein groot onrecht door even een plaatje uit een boek voor te leggen. En ik weet ook dat docenten altijd veel meer gedaan hebben dan een pagina uit het boek opslaan. Maar de reeks is misschien wel veelzeggend voor het voortschrijdend inzicht dat we met z'n allen hebben opgedaan in de loop van de tijd.

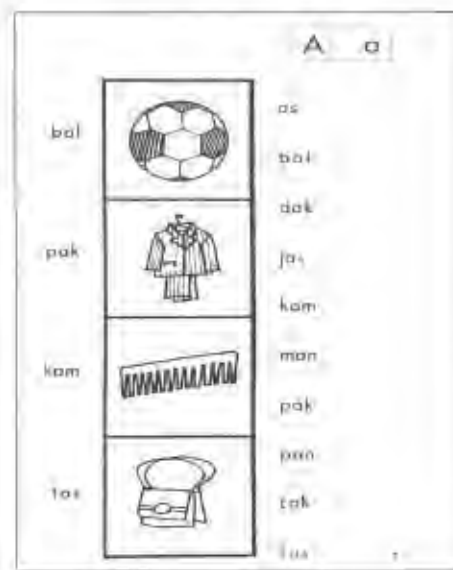
Een van de oudste boekjes op dit terrein die ik kon vinden was *Nederlands voor beginners* (z.j.) uit Leiden. De afbeelding uit figuur 1 komt uit les 12; op dat moment is al een heel aantal kernwoorden, letters en klanken de revue gepasseerd, allemaal op dezelfde wijze vormgegeven als op deze pagina.

Figuur 1

Het onderwerp van deze les is ongetwijfeld de *ij* en het stramien is duidelijk: een paar kapstokwoorden met *ij* (*pijp*, *jij*, *pijn*, *rijk*), inclusief dubbel gelijnde letters, illustraties, een paar lijntjes om zelf de woorden te schrijven en iets wat bedoeld is als een van de eerste tekstjes in het boek: 'Ik rook een pijp. De baas is rijk'. Onversneden handwerk en een evident voorbeeld van het schriftverwervingsmodel van de leraar. De selectie van woorden is uitsluitend dienstbaar aan de verwerving van de schriftcode. Alhoewel, *de baas is rijk* is wel een van de eerste zinnen die de cursisten te lezen krijgen.

In diezelfde periode kwam in Utrecht het *ABC-boek voor beginners*. *Alfabetisatie cursus voor volwassen buitenlanders* uit, samengesteld door de Werkgroep Buitenlandse Werknemers. Het boek bestaat uit 34 bladzijden die

Figuur 2

er allemaal uitzien zoals figuur 2: vier plaatjes met vier woorden rond een centrale klank, daarnaast nog enkele woorden met dezelfde klank: *bal*, *pak*, *kam* en *tas* (een frivool handtasje, overigens). Een tekst is er niet te vinden in het boek. Wel volgt op de laatste pagina nog een opsomming van de woorden die zijn aangeleerd. Het schriftverwervingsprincipe dat gevolgd wordt is hetzelfde als bij kinderen gehanteerd wordt, maar de woorden zijn evident afkomstig uit de beleavingswereld van volwassenen: *drum*, *peuk*, *as*, *snor*, *vim*, *asbak*. Een mooi tijdsbeeld, maar er zijn nog niet direct competenties in beeld.

Een heel andere methode verscheen in diezelfde periode in Rotterdam, ontwikkeld door het Aktiecomité pro Gastarbeiders (Soetens e.a., 1980): het *Leesboek voor buitenlanders*. Het leesboek begint vanaf de eerste pagina met

6

Les 1 HET PENSION

Dit is een pension.
Wie wonen er?
Gastarbeiders.
Met hun vrouwen?
Nee. In een pension wonen alleen mannen.
Hoe wonen zij?
Op 1 kamer slapen 4 mannen.
Is dat goedkoop?
Nee. Elke man betaalt 25 gulden (f 25).
In de maand?
Nee, in de week.
Hoeveel kamers heeft dit pension?
3. (drie). In elke kamer slapen vier (4) mannen.

eerste les

Figuur 3

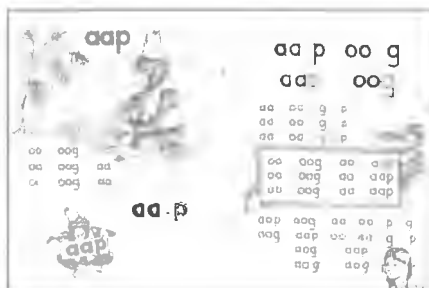
Figuur 5

complete teksten. Naast dit boek wordt een ABC-boekje gebruikt, waarin de letters van het alfabet successievelijk behandeld worden, met bij elke letter enkele woorden (de a van *arts* en *arm*). Uit de eerste drie lessen in deze methode kon ik onder meer de volgende woorden destilleren: *gastarbeider*, *pension*, *huizen*, *verdienen*, *winst*, *kapitalisten*, *uitbuiten*, *solidariteit*, *rassisten* (zo gespeld), *armoede*, *schoonmaker*, *rotwerk*.

De eerste les (figuur 3) gaat over het pension en is tegelijkertijd een leesles en een rekenles, want de lezer wordt impliciet uitgenodigd mee te rekenen met de schrijver: hoeveel verdient de huisjesmelker aan het pension voor de gastarbeiders? Deze methode past meer in de lijn van Sigorski, de arbeider in de tekst van Brecht die zich afvraagt wat hij toch moet met woor-

den als *tak* en *hok*. De politiek bewuste en tot staking bereide arbeider moet het competentieprofiel zijn geweest dat de makers voor ogen stond. In datzelfde jaar verscheen in Den Haag, *Leesoefenstof bij de leesplank voor anderstaligen*, samengesteld door taalleerkrachten uit 's-Gravenhage onder leiding van Nel Koetsier-van Dam (1980). Deze methode was oorspronkelijk gemaakt voor ISK-leerlingen, maar werd ook in de volwassenenedu-

catie gebruikt (figuur 4). Dat leesplankje (met leesoefenstof voor anderstaligen) begint met *aap* en *oog*, de meest zuinige variant van het combineren van medeklinker en klinker, en daarnaast wordt al vanaf de eerste les (dat is wel eens anders) geprobeerd de lezer via synthese-oefeningen (let op de streepjes) een nieuw nog onbekend woord aan te leren: *aag*. Opnieuw: het model van de leraar. In Veenendaal verschijnt waarschijnlijk in diezelfde periode *Leren lezen en schrijven voor buitenlanders* (figuur 5). Ook dat is een voorbeeld van de aanpak van leraar Iwanowitsj, maar tegelijkertijd een eerste poging de basiswoorden in overeenstemming te brengen met wat relevante gebruikswoordenschat geacht wordt: *tas*, *kar*, *meel*, *kool*. Het sierlijke handtasje van tien jaar eerder is een degelijke boodschappentas geworden.

Figuur 4

10 min • 10 min

1 X

2 De tas

Ik zie een mooie tas.

De tas is zwart.

De tas kost honderd gulden.

Dat vind ik duur.

Ik koop de tas niet.

2 X

3 X

4 X

5

tas	kat	jas	tas
sta	tas	pak	sta
acht	tas	jas	tas

[illegible]

ALFA-nieuws • nummer 4 november 2007

Figuur 8

Inmiddels gebruiken zowel in Nederland als in Vlaanderen veel docenten zowel de functioneel gerichte methode *Alfa*, als de meer codegerichte uitbreidingen van 7/43 (7/43 *Extra*, *Alfaflex*), waarmee ze kennelijk kenbaar maken dat zowel Sigorski als Iwanowitsj een beetje gelijk hadden. Het gaat niet om of-of, maar om en-en: lezen moet geleerd worden en leesvaardigheid moet ook gebruikt kunnen worden in de situaties waarin mensen die nodig hebben. Dat inzicht is ook terug te vinden in het raamwerk en portfolio Alfabetisering NT2 en de Vlaamse Richtgraad Alfabetisering NT2. En natuurlijk is inmiddels, net als overal in de samenleving, de computer niet meer weg te denken uit de alfabetiseringslessen.

Literatuur

Brecht, Bertolt (1967), *Die Mutter*. In: Bertolt Brecht, *Gesammelte Werke*. Frankfurt am Main: Suhrkampf.

Westen. W. Van (1989), *Leren lezen en schrijven in/van het Nederlands als tweede taal*. Vraagtekens bij de letterklankkoppeling. *Leskrant* 1, 1-5

Vermelde methodes

Werkgroep Buitenlandse Werknemers (z.j.), *Nederlands voor beginners*. Leiden.

Aktiecomité pro Gastarbeiders (1980), *Leesboek voor buitenlanders*. Rotterdam.

N. Soetens (z.j.), *ABC. Alfabetiseringsmethode voor volwassenen*. Rotterdam.

Taakleerkrachten uit 's-Gravenhage, o.l.v. Nel Koetsier-van Dam (1980), *Leesplank voor anderstaligen. Leesoefenstof bij de leesplank voor anderstaligen*. Den Haag.

Werkgroep Buitenlandse Werknemers Witte Vrouwen Utrecht (1978), *ABC-boek voor beginners. Alfabetisatie cursus voor volwassen buitenlanders*.

Marie-José van de Wouw, Christien de Haan-Spahr van de Hoek (z.j.), *Leren lezen en schrijven voor buitenlanders*. Veenendaal.

Elise van der Erve en Paula Jansen (1981), *Zeggen en schrijven*. Utrecht.

Bastienne Tholen (eindredactie) e.a. (1989), *Een zekere woordenschat, 7/43, De kop erop en Tempo*. Inmiddels ook 7/43 *Extra*. Utrecht.

Kim van der Zouw (eindredactie) e.a. (1997), *Alfa. Leren lezen en schrijven in het Nederlands als tweede taal*. Den Bosch.

Stefanie Laan e.a. (2002), *AlfaFlex*. Helmond.